

7

ТОВАРОВЕДЧЕСКАЯ ЭКСПЕРТИЗА

О.О. Желавська, провідн. судовий експерт

Київський НДІ судових експертиз

ПРО СТВОРЕННЯ СУДОВОЇ ТОВАРОЗНАВЧОЇ ЕКСПЕРТИЗИ В КИЇВСЬКОМУ НДІ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ ТА ПРАКТИКУ ЇЇ ПРОВЕДЕННЯ

Розглянуто розвиток судової товарознавчої експертизи та експертну практику проведення судових товарознавчих експертиз в Київському НДІ судових експертиз.

Судова товарознавча експертиза (СТЕ) є одним із відносно нових видів експертиз, які ще знаходяться у стадії формування. Її розвиток як будь-якої науково-практичної діяльності, що має прикладний характер, визначався потребами судово-слідчої практики. У продовж останніх десятиліть судово-слідчі органи відчують потребу в застосуванні спеціальних знань в області товарознавства. Про це свідчить постійне зростання кількості СТЕ в Київському НДІ судових експертиз з часу її створення. Для підтвердження цього наведемо узагальнену статистику СТЕ, виконаних експертами — товарознавцями з часу існування судової товарознавчої експертизи в Київському НДІ судових експертиз.

1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
13	41	111	250	552	364	448	473	197	124	107	179
2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
300	348	353	417	440	498	480	463	386	697	1724	976

Зростаюча потреба судово-слідчих органів в застосуванні товарознавчих знань і збільшення кількості досліджень в цій галузі є закономірним результатом об'єктивних умов економічного життя держави. Наведена

таблиця підтверджує цей факт. Інтенсивне оновлення основ суспільного життя, активне входження країни в світовий ринок, формування у зв'язку з цим нового рівня потреб, залучення у повсякденний оборот нових груп товарів, цивілізоване усвідомлення споживачем своїх прав на задоволення конкретних потреб, зміна застарілих законів, що регулюють економічні відносини, — все це вимагає формування нового підходу до “знання про товар” — науки товарознавства. З урахуванням викладеного можна зробити висновок про те, що СТЕ як одна з галузей товарознавчих знань випробовує на собі дію зазначених чинників і під їх впливом оновлює свій зміст.

Як відомо, товар — це продукт, який знаходиться на ринку або може бути на нього доставлений. Тобто, практично все, що знаходиться навколо нас, так чи інакше є товаром. Виключив з цього великого переліку будинки, споруди (тобто нерухоме майно), можна уявити, наскільки різноманітний спектр товарів, що є об'єктами товарознавчих досліджень. Судова товарознавча експертиза призначається у випадках, коли при розслідуванні або судовому розгляді кримінальних, цивільних, господарських справ та справ про адміністративні порушення виникає потреба у спеціальних знаннях в галузі товарознавства. Такі експертизи необхідні при розслідуванні кримінальних (про розкрадання державного та приватного майна, скоєнні крадіжок, розбоїв та грабежів), господарських (фальсифікацію продукції, недобросовісну конкуренцію) і цивільних (розподіл майна, відшкодування збитків при пошкодженні майна, випуску або продажі недоброякісної продукції) справ, коли обставини обумовлюють необхідність дослідження споживчих властивостей продукції, товарів та сировини. Як джерела доказової інформації, при розгляді цих справ виступають товари народного споживання, сировина, напівфабрикати, тара, пакування. Експертне дослідження таких об'єктів дозволяє визначити: різноманітні параметри, суттєві ознаки, властивості, обставини, пов'язані зі споживчими якостями; відповідність стандартам, технічним умовам, зразкам; спосіб фальсифікації вказаних об'єктів та шляхи попередження різних правопорушень. Таким чином, товарознавча експертиза — це дослідження споживчих властивостей товарів за органолептичними, фізико — хімічними та мікробіологічним показникам, а також показниками їх кількісних характеристик, що здійснюється експертом шляхом проведення дослідження та (або) на підставі інформації, яка міститься на маркуванні або (та) в їх товарно-супровідних документах.

Судова товарознавча експертиза була організована у Київському НДІ судових експертиз у 1989 році в зв'язку із зростанням необхідності

застосування спеціальних знань з галузі товарознавства при судових розглядах кримінальних та цивільних справ. Основна частина питань у той час стосувалася встановлення вартості об'єктів дослідження при розслідуванні крадіжок майна, мародерстві у Чорнобильській зоні та шлюбнорозлучних процесах у суді. У той період часу, в умовах централізованої планованої економіки, роздрібні ціни на товари, що були об'єктами судової товарознавчої експертизи, встановлювалися в преїскурантах роздрібних цін на всі групи товарів. Так, діяли преїскуранти, що були затверджені Державним комітетом цін СРСР: № 108 “Розничные цены на изделия из драгоценных металлов”; № 92 — на електротовари, № 073 — на хутряні вироби, а також численна кількість інших, що використовувалися експертами-товарознавцями при проведеному дослідженні для визначення цін на нові вироби.

При переході від планових до ринкових методів господарювання у 90-х роках відбувалася лібералізація цін, в ході якої більшість роздрібних та оптових цін були звільнені від державного регулювання. В законодавчих актах того періоду застосовувалися у народному господарюванні, в основному, вільні ціни та тарифи, що формувалися під впливом попиту та пропозицій на товари народного споживання, роботи та послуги (Закон України “Про ціни і ціноутворення” від 03.12.1990 р. № 507-ХІІ). Роздрібним торговим підприємствам та іншим юридичним особам, що здійснювали продаж товарів (послуг) населенню, рекомендувалося визначати вільні роздрібні ціни та тарифи самостійно “у відповідності з кон'юнктурою ринку (попитом та пропозицією, що склалася у даному регіоні), якістю та споживчими властивостями товарів”. При цьому був визначений порядок державного регулювання цін та тарифів шляхом встановлення державних фіксованих цін (тарифів) та граничних рівнів цін (тарифів) або граничних відхилень від державних фіксованих цін і тарифів. У теперішній час суб'єкти господарювання під час здійснення господарської діяльності використовують вільні та державні регульовані ціни (Закон України “Про ціни і ціноутворення” від 21.06.2012 р. № 5007-VI). Державні регульовані ціни запроваджуються Кабінетом Міністрів України, органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування на товари, які справляють визначальний вплив на загальний рівень і динаміку цін, мають істотну соціальну значущість, а також на товари, що виробляються суб'єктами, які займають монопольне (домінуюче) становище на ринку. Товари, що є об'єктами судової товарознавчої експертизи у теперішній час, в основному реалізуються за вільними ринковими цінами, які є результатом встановлення рівноваги попиту та пропозицій та можуть змінюватися

в залежності від кон'юнктури ринку, що характеризується сукупністю ознак та виражають стан ринку товарів у певний термін часу. При проведенні товарознавчої експертизи для встановлення ціни нового виробу використовують різні джерела цінової інформації, тому що при визначенні вартості конкретного виробу необхідно враховувати ситуацію, яка складається на ринку і характеризується рівнем попиту та пропозиції, кон'юнктурою ринку у конкретний термін часу та у конкретному регіоні, а також проводити аналіз цінової інформації, що міститься у достовірних легітимних джерелах.

У теперішній час в експертній товарознавчій практиці, відповідно до Національного стандарту № 1, існують три підходи для визначення ринкової вартості: оцінка з точки зору витрат (витратний підхід), оцінка по прямому порівнянню продаж (порівняльний підхід) та з точки зору очікуваного доходу (дохідний підхід). При оцінці тих або інших виробів, найбільший акцент робиться на одному або декількох підходах, володіння усіма зазначеними підходами важливо для експерта-товарознавця. Для визначення вартості конкретних виробів, експерт при дослідженні виробів звичайно покладається на два підходи: порівняння ринкових даних (порівняльний підхід) та витратний підхід. Експерти, при умові наявності всіх необхідних даних, мають використовувати, при можливості обидва метода та зіставляти результати та визначати заключну оцінку вартості. Дохідний підхід використовується в оцінці майна, що приносить дохід та практично не використовується в експертній практиці експертів — товарознавців.

З появою судової товарознавчої експертизи в КНДІСЕ перед експертами-товарознавцями виникли проблеми, пов'язані з встановленням вартості об'єктів дослідження, що знаходились в експлуатації, тобто розрахунком втрати якості виробів через знос або наявність дефектів. На той час, визначення втрати якості непродовольчих товарів проводилось на підставі даних документів, що діяли у Комісії торгівлі міста Києва, Міністерстві фінансів СРСР щодо страхування майна та Міністерстві торгівлі України. З метою усунення цих проблем, експертами — товарознавцями КНДІСЕ у 1999 році були розроблені Методичні рекомендації “Розрахунок втрати якості непродовольчих товарів у зв'язку з їх зносом та наявністю дефектів, який використовується при проведенні товарознавчих досліджень”, які були створені на основі нормативно-технічної документації, спеціальної літератури, а також узагальнення експертної практики. Методичні рекомендації стали систематизованою основою для вирішення питань щодо встановлення рівня зниження якості виробів. Слід відмітити, що і у теперішній час ці

Методичні рекомендації є досить актуальними та активно використовуються експертами-товарознавцями та оцінювачами при проведенні досліджень пов'язаних з встановленням залишкової вартості майна та розрахунком матеріальної шкоди, що завдана різного роду пошкоджень виробів.

Направлення сучасного товарознавчого дослідження визначається конкретними питаннями, що ставляться перед експертом, причому коло цих питань постійно розширюється. Так, на початку ХХІ ст. вагому частину вирішуваних завдань судової товарознавчої експертизи стали займати питання щодо дослідження якості виробів різних товарних груп, найчастіше — меблів, взуття та одягу, а також відносно дослідження стану виробів, що пройшли хімічне чищення. Внаслідок цього виникла потреба в розробці методичних засад по товарознавчому дослідженню якості зазначених груп товарів. Починаючи з 1999 року зареєстровані як науково-технічні розробки на Україні методики у галузі судово-товарознавчої експертизи, що складені експертами-товарознавцями науково-дослідних інститутів судових експертиз Міністерства юстиції України. На теперішній час рекомендовано до використання в експертній практиці дев'ятнадцять цих розробок і з кожним роком кількість їх зростає, виходячи з різноманітності товарних груп та розширення вирішуваних завдань в галузі судової товарознавчої експертизи.

У відділі товарознавчих досліджень Київського НДІ судових експертиз накопичено великий досвід проведення СТЕ по питанням, що пов'язані з дослідженням виробів різних товарних груп. Експертизи проводяться на високому професійному рівні, з урахуванням вимог, які викладені у відповідних методичних рекомендаціях та методиках з галузі судової товарознавчої експертизи, що рекомендовані для використання в експертній практиці судових експертних установ Міністерства юстиції України. Слід зазначити, що в існуючому Реєстрі методик проведення судових експертиз Міністерства юстиції України станом на 06.02.2013 року за спеціальністю 12.1 “Оцінка машин, обладнання, сировини та товарів народного споживання” зазначено тільки дев'ять методик, що розроблені в експертних установах Міністерства юстиції України. Тобто співробітникам науково-методичного забезпечення НДІ судових експертиз системи Міністерства юстиції України потрібно усунути цій недолік та внести у зазначений Реєстр всі існуючі результати науково-дослідних робіт експертів-товарознавців, так як на практиці вони всі використовуються та із-за цього виникає правова колізія.

За роки, що минули з часу виникнення судової товарознавчої експертизи в Київську НДІ судових експертиз, в практиці експертів-това-

рознавців цієї установи проведено багато цікавих експертиз. Так, була виконана судова товарознавча експертиза відносно встановлення якості панчішно-шкарпеткових виробів, яка була призначена Цивільним судом міста Рима (Італія).

Значна кількість експертних товарознавчих досліджень на цей час проводиться за цивільними позовами про захист прав споживачів, чому сприяло прийняття Закону України “Про захист прав споживачів” від 12.05.1991 р. № 1023-ХІ, де конкретно статті 8 та 17 регламентують проведення експертизи продукції відносно її якості, що призвело до підвищення правової культури українських споживачів товарів та послуг.

Становлення ринкових відносин, розвиток підприємництва, збільшення кількості суб’єктів, що здійснюють різні види діяльності, часто недостатньо компетентно, призвело до зростання кількості господарських справ, пов’язаних з недотриманням договірних відносин. Значного поширення набули страхові шахрайства і пов’язані з ним суперечності. Їх вирішення досягається тільки шляхом використання спеціальних знань в області товарознавства. Почастішали випадки проведення СТЕ при розслідуванні адміністративних справ, відкритих за фактами порушення митного законодавства.

Як бачимо, сфера використання можливостей судової товарознавчої експертизи досить велика. Демократизація суспільства і активність споживачів щодо захисту власних прав підвищили значущість і необхідність проведення судових товарознавчих експертиз з багатьох спірних питань. Товарознавча експертиза стала однією з затребуваних. Тому не випадково стандартом вищої освіти за фахом “Товарознавство і експертиза товарів” передбачена підготовка товарознавців-експертів.

Експертна товарознавча практика сьогодні потребує наукової систематизації накопиченого матеріалу з урахуванням нової законодавчої бази і економічних умов. Методологія в будь-якій науці, у тому числі експертній, є засобом наукового аналізу свого предмету. У зв’язку з цим виникає потреба у подальшій розробці методології СТЕ по різних групах товарів, на основі якої може бути створена загальна теорія, розроблені закономірності і понятійний апарат, система методів, завдань і функцій. Аналіз експертної практики показав, що для проведення досліджень на сучасному рівні потрібна розробка теоретичних положень з урахуванням специфіки досліджуваних об’єктів і змісту нормативного законодавства.

Численна кількість об’єктів товарного походження, індивідуальні відмінності товарних властивостей об’єктів, зумовлюють необхідність застосування і різних підходів при вирішенні конкретних експертних

завдань. Останнім часом збільшилась кількість питань, що ставляться в ухвалах та постановах, для вирішення яких потребується проведення комплексних експертиз за участю експертів інших спеціальностей: будівельників, трасологів, біологів, волоконознавців, фізиків, економістів тощо. Необхідність проведення комплексних експертиз продиктована різноманітністю як об'єктів дослідження, так і поставлених, найчастіше взаємозалежних, питань. При проведенні таких експертиз збільшуються можливості виконаних досліджень, розширюється коло питань, що вирішуються.

Останнім часом в Україні почало формуватися розуміння ролі та місця інтелектуальної власності в сучасному розвитку суспільства. Наведення порядку в сфері інтелектуальної власності є одним з суттєвих факторів цивілізованого розвитку України. Ситуація на споживчому ринку у зв'язку з масовим розповсюдженням контрафактної та фальсифікованої продукції заслуговує самого серйозної уваги зі сторони держави та правоохоронних органів. За деякими даними, доля фальсифікованої продукції в окремих секторах споживчого ринку досягає 80%. Як і раніше, на ринку панують фальшиві компакт-диски, DVD та програмне забезпечення: їх доля складає 70–80% від всіх представлених на ринку товарів цього виду. Масове розповсюдження мають підроблений одяг, взуття та алкогольна продукція (30–40%). Підробки на ринку одягу, як правило, присутні у всіх підгрупах. Так, на ринку спортивного одягу контрафакт займає біля 70% та представлений продукцією під брендами відомих світових виробників: Adidas, Nike та Reebok. Широко представлена контрафактна парфумерія та косметика (10–15%). Незначна доля контрафакту приходить на чай, каву та бритвене приладдя (1–2%). Основними об'єктами підробок, як правило, є товари, що користуються постійним попитом та не потребують складної технології виробництва. Тобто замах на права вітчизняних та закордонних правовласників носить масовий характер. Ефективність протидії незаконному використанню засобів індивідуалізації товару можуть бути досягнуті тільки у рамках державно-правового механізму. Останнім часом до КНДІСЕ стали надходити постанови та ухвали про призначення судових товарознавчих експертиз з приводу рішення питань про відповідність (невідповідність) товарних характеристик об'єктів дослідження (з ознаками підробки товарних знаків), товарним характеристикам оригінальної продукції.

Відсутність сучасної методики по проведенню досліджень товарів з ознаками підробки утруднюють можливості вирішення питань, що пов'язані з дослідженням фальсифікованої продукції. Важливе значення

в експертній роботі експертів-товарознавців науково-дослідних установ системи Міністерства юстиції України є узагальнення отриманих під час експертної практики напрацювань щодо вдосконалення проведення дослідження та виявлення неосвітлених питань в певній галузі. Накопичені знання та досвід експертів-товарознавців Київського НДІСЕ по дослідженню оригінальності товарів, а також зміни, що відбулися в останні роки на шляху створення цивілізованих відносин на ринку України, потребують аналізу та розробки методології дослідження та визначення інформації, що необхідна для встановлення якісних параметрів та ознак оригінальності різних видів товарів. У зв'язку з цим, виникла необхідність в розробці методології дослідження якості сучасних виробів, у тому числі з метою встановлення їх оригінальності.

Такі основні риси сучасної судової товарознавчої експертизи в КНДІСЕ. Вона не тільки використовує накопичений досвід та досягнення галузі товарознавства та несудової товарознавчої експертизи, але і сама привносить нові, що підказані досвідом методики і методи дослідження товарів та продукції, виходячи з потреб слідчої та судової практики.

Таким чином, потреба у виконанні судових товарознавчих експертизах з кожним роком тільки зростає. Практика більш як двох десятиліть проведення СТЕ в Київському НДІ судових експертиз свідчить, що товарознавчі експертні дослідження багатогранні та дозволяють вирішувати різноманітне коло суттєвих питань. Судова товарознавча експертиза є однією з затребуваних експертиз, що тісно пов'язані з життям суспільства, з діючою економічною ситуацією. Це складна, багатогранна експертиза, що знаходиться у постійному розвитку.

Список використаної літератури

1. Національний стандарт №1 “Загальні засади оцінки майна і майнових прав” / затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 10.09.2003 р. № 1440 // ОВУ. — 2003. — № 37.
2. Судово-товарознавча експертиза товарів народного споживання та послуг. Теорія та практика: навчально-практичний посібник. — К.: Центр учбової літератури, 2008. — 306 с.
3. Некоторые вопросы производства судебной товароведческой экспертизы при исследовании продукции с признаками подделки товарных знаков // Теория и практика судебной экспертизы (научно-практический журнал) / [М. Трифонова, О. Користильова]. — М.: ГУ РФЦСЕ при Минюсти России. — 2011. — № 4 (24). — С. 122–132.

Резюме

В статье рассмотрены этапы становления судебной товароведческой экспертизы в Киевском НИИ судебных экспертиз, а также изложены особенности проведения судебных товароведческих экспертиз на современном этапе развития товароведения в Украине.

Summary

The article describes the stages of the judicial examination of merchandising at the Kiev Institute of Forensic Expertise, and then outlines the features of the judicial merchandising expertise to the current stage of development of law in Ukraine.

Е.И. Рудакова, зав. сектором
Л.В. Бондаренко, ст. научн. сотрудник

Крымский НИИ судебных экспертиз

ИССЛЕДОВАНИЕ ГАЛАНТЕРЕЙНЫХ ИЗДЕЛИЙ ПРИ ПРОВЕДЕНИИ СУДЕБНО-ТОВАРОВЕДЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ

Раскрыта роль товароведческих исследований с целью выявления дефектов галантерейных товаров. В данной статье освещены основные задачи экспертного товароведческого исследования, целью которых является определение дефектов, образовавшихся при эксплуатации изделий.

В условиях рыночной экономики объектами товароведческого исследования в экспертных учреждениях часто становятся галантерейные изделия. Роль этих исследований с целью выявления признаков дефектов галантерейных изделий, оценки их совокупности и решения вопроса о том, есть ли обнаруженный дефект результатом нарушения правил эксплуатации или брак был допущен производителем, — постоянно растет.

Заданием судебно-товароведческой экспертизы качества галантерейных изделий являются установление фактических данных, которые подтверждали бы или опровергали соответствие характеристик исследуемых объектов товарного происхождения базовым (нормативным) значениям, выявления несоблюдения правил их упаковки, маркировки, хранения, транспортировки.

Галантерейные товары (от французского *galant* — галантный, изящный) объединяют широкую номенклатуру промышленных товаров массового потребления, в основном небольших размеров. В эту группу входят изделия, изготовленные различными технологическими способами из разнообразных материалов и используемые для туалета, украшения, домашнего обихода и др.

Производство галантерейных изделий непрерывно расширяется. Это связано прежде всего с расширением сырьевой базы — черных